

petnajst člankov, ki s'oh jih britanski in madžarski geografi predstavili na tretjem britansko-madžarskem seminarju. Ta je bil v Veliki Britaniji med 16. in 25. septembrom 1982, in sicer v Norwichu na The School of Environmental Studies na Univerzi East Anglia.

Namen seminarja je bila izmenjava geografskih spoznanj s področja urejanja okolja v obeh deželah. Avtorji prispevkov so si bili enotni, da je urejanje okolja interdisciplinarna naloga, ki zahteva poznavanje in razumevanje naravnih in družbenih dejavnikov. Geografija pa lahko k poznavanju interdisciplinarnega značaja te problematike prispeva pomemben delež. Prvič zaradi tega, ker teži k preseganju tradicionalne meje med naravoslovnimi in družboslovnimi vedami. Drugič pa zaradi hkratnega proučevanja naravnih in družbeno ekonomskih procesov, ter spoznavanja njihove medsebojne soodvisnosti.

Vsebinsko lahko članke razdelimo na tri osnovna področja: na metodologijo vrednotenja geografskega okolja, na analizo osnovnih regionalnih značilnosti geografskega okolja ter na institucionalne vidike urejanja okolja.

Pri metodoloških prispevkih je v ospredju prikaz postopkov za vrednotenje posameznih elementov geografskega okolja za kmetijstvo. Osnovo vrednotenju predstavljajo naravni (fizično geografski) elementi okolja, npr.: relief, klima, hidrogeografske značilnosti, tipi prsti itd. Vrednotenje teh lastnosti ter ekonomsko-proizvodnih vrednosti zemljišč za kmetijsko proizvodnjo predstavlja osnovo za ekonomsko (proizvodno)-ekološko vrednotenje posameznih območij. To je prvi pogoj za urejanje geografskega okolja.

Prikazi regionalnih značilnosti geografskega okolja na Madžarskem in v Veliki Britaniji so vsebinsko zelo različni, kar je med drugim tudi izraz različnega, širšega in ožjega, pojmovanja geografskega okolja v obeh državah. Britanski geografi se namreč ukvarjajo s problemi urejanja in planiranja tako imenovanih mestnih obrobij, z vprašanji obnove in prenove opučenih rudarskih območij in starih industrijskih središč, z opredeljevanjem funkcij mokrotnih in zamočvirjenih območij in njihovo rabo ter z območji vodnih virov. Prispevki madžarskih geografov pa prikazujejo vzroke in posledice onesnaževanja Blatnega jezera ter pomen bioklimatskih vidikov pri proučevanju in načrtovanju urbane zasnove Budimpešte.

Zadnji sklop prispevkov posega na institucionalno-zakonodajno urejanje okolja, na področje varstva kmetijskih zemljišč, na politiko in izvajanje kontrole kvalitete okolja ter v koncepte razvoja krajinskih parkov.

Neodvisno od osnovnih vsebinskih področij sta v zborniku prikazana tudi članka o vplivu rabe različnih energetskih virov na geografsko okolje.

Čeprav sta Velika Britanija in Madžarska različni deželi, vsaka z drugačnim zgodovinskim razvojem in različno gospodarsko strukturo ter ne nazadnje tudi ideologijo, so avtorji prispevkov spoznali, da govorijo v bistvu isti znanstveni jezik. V tem smislu je razumeti tudi prispevke, ki sta jih urednika uvrstila v zbornik.

A. Černe

Elizabeth Lichtenberger, Zdomci — življenje v dveh družbah

Ob koncu lanskega leta je o zdomstvu izšla obsežna knjiga prof. Lichtenbergerjeve, znane avstrijske geografke. Naslov »Gastarbeiter — Leben in zwei Gesellschaften« smo poslovenili dobesedno, vendar podpisani meni, da bi bilo geografsko nemara ustrežnejše govoriti o »zdomcih in življenju med dvema družbama«. Toliko bolj, ker je avtorica obširno obravnavala predvsem migracijski cikel zaposlovanja zdomcev iz Jugoslavije na začasnem delu v Avstriji (in stalnost tega odhajanja in vračanja). Pri delu in sestavi knjige so ji pomagali nekdanji in zdajšnji sodelavci oziroma asistenti (med drugimi H. Fassman in D. Mühlgassner),

posebej pa naj omenimo še Martina Segerja, profesorja na celovski univerzi.

Delo se naslanja na dve razdobji intenzivne raziskave med jugoslovanskimi zdomci (na Dunaju in v Jugoslaviji). Za prvo razdobje so raziskave opravili študentje in asistenti pod avtoričinim vodstvom leta 1974, drugi del raziskave pa je leta 1981 sofinancirala Volkswagnova fondacija. Zato je primerjava obsežnega gradiva potekala računalniško, pa tudi sredstev za terensko delo ni primanjkovalo.

Študija metodološko zrelo obravnava geografske probleme zdomstva z vidika življenja v mestu in z vidika migracijskega cikla, ki poteka med domovino in delovnim mestom v tujini, kar je prikazano na 569 straneh teksta, na 127 tabelah, 33 diagramih in na štirih kartah. Med 204 viri omenja avtorica izmed jugoslovanskih strokovnjakov le Iva Baučiča, ki ji je pomagal pri terenskem delu. Razporeditev snovi v devetih poglavjih in 57 podpoglavjih je izvirna in prav nič ne upošteva doslej uveljavljenih shem.

Avtorica se namreč najprej sprašuje o geografskih aspektih proučevanja zdomstva in pri tem poudarja predvsem horološke oziroma prostorske učinke migracij, ki jih je po njenem mnenju treba proučevati glede na strukturo, razporeditev in širjenje procesa v obeh deželah, emigracijski in imigracijski. Še posebno, ker so v njih različne kulturno-zgodovinske in družbeno-ekonomske osnove. Pomembno načelo, ki mu avtorica sledi, je njeno pojmovanje celotnega migracijskega cikla kot zaprtega oziroma odprtega sistema. S teorijo sistemov opredeljuje obtok migracij, to je odhajanje in vračanje, zanimajo pa jo tudi spremembe v krajih doseljevanja in odseljevanja, in sicer v okviru družbenogospodarskega sistema, oziroma kot odraz določenih zakonitosti kraja, ljudi in dežele. Zato je razumljivo, da daje prednost prav tema dvema poglavjema. Prvo ima naslov »Subsistem zdomcev v Jugoslaviji« in drugo »Subsistem jugoslovanskih zdomcev na Dunaju«. Obe zavzemata kar polovico knjige, pri tem je obravnava razmer v naši domovini odmerjen le manjši del.

Slovenijo prikazuje s tekstom in na številnih tabelah. Služi ji kot merilo »urejenih« migracijskih gibanj in zaposlovanja, zato druge republike primerja in označuje s slovenskim imenovalcem (npr. na str. 159). Za posebno pomembno gibalo migracij v Jugoslaviji šteje razmere v kmetijstvu. Meni namreč, da sta kulturno-zgodovinska preteklost in neurejenost razmer v kmetijstvu silila številna gospodinjstva v emigracijo (začasno ali sezonsko) oziroma selitev. Motijo nekateri diagrami in tabele (npr. na straneh 176 do 183), kjer pri analizi zdomskih gospodinjstev, njihovega vračanja itd. ne upošteva slovenskih zdomcev, medtem, ko za druge republike, razen za Črno goro, take podatke navaja.

Pisca teh vrstic je pritegnil zlasti tisti del študije, ki obravnava življenjski ritem zdomskih gospodinjstev, to je nepretrgano odhajanje in vračanje delavcev, ki so na začasnem delu. Po avtoričinem mnenju je migracijski cikel, ki vključuje tudi gradnjo hiše v domovini, moč primerjati z razmerami, kakršne se v gospodinjstvih na zahodu odvijajo med stalnim in počitniškim (sekundarnim) bivališčem. Zdomcu je obisk domačega kraja rekreacija, sprostitvev, srečanje z družino, znanci in prijatelji, čeprav je med kratkotrajnim bivanjem vključeno naporno delo pri gradnji hiše. Avtorica s tem v zvezi omenja razmere v stanovanjskem gospodarstvu v Jugoslaviji, kjer želje in potrebe še niso v skladu s stanovanjsko ponudbo. Ob tem razpleta misli o faktorjih pritegovanja in odbijanja v delovanju migracijskega cikla.

Posebno zanimiva je njena opredelitev glede ambivalence: ostati v deželi zaposlitve ali se vrniti z družino v domači kraj. Ugotavlja, da na integracijo v prostoru in družbi večina zdomcev ne pristaja, vendar pa dalj časa trajajoče delo v tujini odločilno vpliva na integracijske procese, ki so prostorsko in socialno že opazni (pri drugi in tretji generaciji otrok). Za konec omenimo, da avtorica vztraja pri terminološko brzkone vprašljivem izrazu »Gastarbeiter«, ki se mu nekateri drugi tuji avtorji

izogibajo. Podobno se tudi pri nas vedno bolj uveljavlja »zdomec«, namesto nerodne oznake »delavec na začasnem delu v tujini«.

Omenjeno knjigo priporočam ne le »aplikativnim geografom«, ki jih tema zanima, temveč tudi »teoretikom geografije«, ker se bodo v tem delu srečali z novimi aspekti prostorskega proučevanja, ki je horološko (»time geography«) in kulturno-geografsko obarvano.

Anton Gosar

Bruno Backé, Geld und Wirtschaftsentwicklung in Kärnten seit dem Vormärz, Festschrift aus Anlass des 150 jährigen Bestandes der Kärnter Sparkasse, Klagenfurt, 1885. (Denar in gospodarski razvoj na Koroškem od predmarčne dobe, Zbornik ob 150-letnici Koroške hranilnice)

Trije razlogi so, da poročamo o tej razpravi. Prvi je navezava tesnejših stikov med ljubljansko in mlado celovško univerzo in še posebej med obema geografskima oddelkoma. V l. 1984 so člani geografskega oddelka z ljubljanske univerze obiskali kolege na celovški univerzi in v tamkajšnjem seminarju predstavili socialnogeografske probleme sodobne Slovenije. Nekaj mesecev pozneje pa sta profesorja z geografskega oddelka celovške univerze, Bruno Backé in Martin Segher, ljubljanskim študentom geografije poročala o populacijskih problemih v Berlinu in o krajinskem parku Visoke Ture. V juniju 1985 so se celovški študentje geografije s Slovenijo seznanili na posebni ekskurziji.

Drugi razlog je obravnavana tema — denar in gospodarski razvoj na Koroškem —, problematika, ki se je geografi lotevajo bolj poredko. Backé jo obravnava z vidika centralnonaselbinskega sistema in pri tem upošteva razvoj bančnega omrežja ter Bobekove študije o centralnih naseljih v Avstriji in raziskave Lichtenbergerjeve o mestnem ustroju. Značilno za geografsko podobo »Kärntner Sparkasse« je njeno osredotočenje v Celovcu in v zahodnem ter severnem delu dežele. V predelih, ki so poseljeni s Slovenci, sta le dve podružnici: v Borovljah in Pliberku. Zastavlja se vprašanje, ali je tako zaradi gospodarsko slabše razvitosti tega ozemlja ali pa segajo vanj vplivi drugih hranilnic.

Tretji in najbolj izzivalen razlog za ta zapis je uvodni del študije, ki skuša izbrano tematiko utemeljiti s širšega geografskega epistemološkega vidika. V njem se Backé, opirajoč se na sodobno nemško geografijo (Bartels, Hard, Ruppert, Schaffer) in na predvojna in povojna Bobekova razmišljanja o geografiji, odločno zavzema za »moderno« geografijo, ki naj bi bila problemsko zastavljena in naj bi imela ambicije postati tehnično uporabljiva. Meni, da bi morali gledati na »moderno« geografijo prevladovati v fizični geografiji geokološki vidiki, v družbeni pa »človeško delovanje in vedenje v prostoru«, medtem ko bi bilo treba v regionalni geografiji izvesti podobne spremembe in preiti od vseobsežnega podajanja snovi k bolj problemsko zastavljeni vsebini in temu prilagoditi znanstveno metodiko in didaktiko. V geografiji naj bi bila tri področja obravnave: znanstveno, »praktično-znanstveno« in šolsko (izobraževalno, informativno). Da v geografiji do teh sprememb še ni prišlo v širšem obsegu, je po avtorjevem mnenju največ kriva šolska geografija, ki se drži tradicionalne ali kot pravi Backé »esencialistične« smeri. Prostor ne dopušča daljšega povzetka njegovih izvajanj, vendar je že iz nakazanih misli razvidno, da so zelo daljnosežne narave in da izzivajo razpravo.

Igor Vrišer

G. I. Grigorov, Pričinnost' i svjazi v geografii (Metodologičeskij aspekt), Kiev 1983, strani 126

Glede na naslov knjige pričakujemo obravnavo vzročnosti in zvez v geografiji sploh, v bistvu pa gre za njihov pretres predvsem znotraj fizične geografije. Izbrana